

Звягіна Ірина Никифорівна

старший викладач кафедри теорії права та держави
факультету соціології та права НТУУ «КПІ»

ЗНАЧЕННЯ РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА ДЛЯ НАРОДІВ ЄВРОПИ

Рецепція римського цивільного права (тобто його відродження та пристосування до умов сучасності) почалася Кодифікацією Юстиніана, яку здійснив візантійський імператор Юстиніан у 529-565 роках. Звід Юстиніана складався з чотирьох частин:

- Кодекс Юстиніана – це кодифіковані імператорські конституції;
- Дигести або Пандекти – це кодифіковані праці римських юристів;
- Інституції – керівництво для вивчення приватного права;
- Новели – конституції, які не ввійшли в Кодекс Юстиніана.

Наступним етапом відродження римського права в Європі стало створення в 1088 році в Болоньї (Північна Італія) першого університету, головне завдання якого полягало у зібранні та обробці досягнень римської культури. Вчені-юристи новоствореного університету Ірненій та Акурсії прокоментували Кодифікацію Юстиніана і склали *corpus juris glossatum*.

Болонська академія поступово стала центром академічної науки в Європі, де отримували юридичну освіту студенти з Германії, Франції, Англії. Повертаючись на батьківщину, вони привозили з собою знання римського права, які починали застосовувати в практичній діяльності. Досконале законодавство Юстиніана суперечило звичаєвому праву цих країн та вже сформованій дуже консервативній судовій системі. Супротив рецепції римського права чинили дворянство та селяни. Жителі великих міст та духовенство, навпаки, дуже позитивно зустріли застосування єдиних правил в регулюванні цивільних та комерційних відносин, в цивільному судочинстві.

В результаті злиття норм римського цивільного права та звичаєвого права країн Європи виникло єдине цивільне право, яке не було ніде записане. Цей

факт викликає необхідність проведення кодифікаційних робіт у Пруссії в 1794 р., Франції в 1804 р., Австрії у 1811 р.

Цивільний кодекс французів є найкращим поєднанням норм римського права та звичаєвого французького права. Вражає досконалість законодавчої техніки, а саме інституційна побудова, що притаманна римському приватному праву. Французи вважають свій Цивільний кодекс другою конституцією.

Наступним кодифікаційним актом був Німецький Цивільний кодекс, який набрав чинності з 1 січня 1900 р. Німецький цивільний кодекс є результатом поєднання норм римського та німецького права, наукових спорів німецьких юристів (Антон Трібо, Савіньї, Рудольф фон Єринга та інших).

Особливості рецепції римського приватного права на сучасному етапі полягають в тому, що в Європі виникло об'єднання держав – Європейський Союз. Останні тридцять років інтенсивної європейської інтеграції спонукали юристів розмірковувати над тим, яким чином має виглядати повна та узгоджена система норм європейського цивільного права. Значний вплив мали різні міжнародні ініціативи створити транснаціональне цивільне право. В 2009 р. був створений новий документ «Проект Загальної системи підходів» (Draft Common Frame of Reference), який встановлював принципи, визначення, загальні правила Європейського приватного права. Цей документ не мав обов'язкової юридичної сили, але на думку розробників, він має стати моделлю для майбутнього цивільного законодавства Європейського Союзу.

Проникнення римського права на територію сучасної України та Росії відбувалося з Візантії (церковне право) та Західної Європи (світське законодавство).

Протягом XVI ст. було видано три Литовські статuti: у 1529 р. – «Старий», 1566 р. – «Волинський», 1588 р. – «Новий», побудовані на синтезі звичаєвого права та візантійського права.

Після приєднання України до Росії був створений збірник «Права, за якими судиться малоросійський народ», який не набрав чинності як законодавчий акт, але застосовувався фактично. Одночасно з'явилася збірка

«Зібрання малоросійських прав», яка була побудована за інституційною системою римського права.

В XIX столітті в Росії були підготовлені Звід законів Російської імперії та Цивільне уложення, в яких рецепція римського права носить опосередкований характер (через візантійське право).

Після революції 1917 р. бажання радянської влади «до основанья все разрушить» вступило в суперечку з необхідністю регулювання існуючих цивільних, сімейних відносин, цивільного судочинства. Заборона рецепції римського права не змогла зупинити створення Цивільного кодексу України, який набрав чинності 1 лютого 1923 року.

Рецепція римського права в Україні на сучасному етапі має велике значення для інтеграції в європейське спільноту. Оскільки, для України немає альтернативи курсу на європейську інтеграцію, українським вченим та законодавцям варто приймати більш активну роль в оновленні цивільного законодавства та підготувати відповідні пропозиції з урахуванням розвитку Європейського цивільного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Підпригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник / А. О. Підпригора, Є.О. Харитонов – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 512 с.
2. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. – К.: Либідь, 2010. – (Пам'ятки правничої думки Київського університету). – 528 с.
3. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law; Draft Common Frame of Reference (DCFR), Outline Edition, Sellier 2009/ - 644 pp.
4. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council for a Common European Sales Law, COM (2011) 635, Brussels, 11/10/2011/ - 115 pp.